

TERESA MARESZ

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

ORCID: 0000-0003-1751-3948

Historyk z powołania i wyboru... wspomnienia o Profesorze Siergieju Małowiczko (1960–2021)

Siergiej Iwanowicz Małowiczko urodził się 16 października 1960 roku w Odessie¹. Tam też spędził dzieciństwo. Wpływ na jego osobowość i wrażliwość w poszukiwaniu prawdy mieli jego rodzice – Walentina i Iwan Małowiczko. To dzięki nim Siergiej Iwanowicz był pracowity, sumienny i skrupulatny w pozyskiwaniu wiedzy, a z czasem wykreował w sobie cechy niezbędne do prowadzenia badań. Jego sposób myślenia oraz dociekliwość sprawiły, że po ukończeniu szkoły średniej i odbyciu służby wojskowej (obowiązkowej w ówczesnych czasach w ZSRR) w wieku 21 lat podjął studia w Państwowym Instytucie Pedagogicznym w Stawropolu (obecnie to Północnokaukaski Uniwersytet Federalny). Stawropolska uczelnia w tamtych czasach, ale i obecnie, była ważnym ośrodkiem życia społecznego, naukowego i politycznego miasta oraz regionu. S.I. Małowiczko na Wydziale Historycznym (w latach 1981–1986) uczestniczył w zajęciach i wykładach wybitnych historyków rosyjskich. To oni stali się dla Niego drogowskazem w jego drodze zawodowej. W czasie studiów chętnie uczestniczył w ekspedycjach archeologicznych Instytutu Archeologii Akademii Nauk ZSRR. W 1986 roku ukończył studia historyczne.

Po studiach przez dwa lata (1986–1988) pracował jako nauczyciel historii oraz nauk społecznych² w Ogólnokształcącej Szkole Średniej nr 30 (ros.: COIII = liceum) w Stawropolu oraz był nauczycielem historii

¹ М.Е. Колесникова, И.В. Кручков, *История как призвание... к билио профессора С.И. Маловичко*, «Гуманитарные и экологические исследования», 2020, № 3, s. 199–204.

² W Polsce przedmiot ten nazywa się: wiedza o społeczeństwie.

Prof. Siergiej I. Małowiczko (1960–2021).

w Stawropolskim Instytucie Rolniczym. Praca badawcza cały czas Go kusiała i przywoływała. Zgłębianie dziejów ojczystych, a zwłaszcza lokalnych, sprawiało Mu niezwykłą przyjemność. Tak więc po kilku latach, nie porzucając profesji edukatora młodzieży, zdecydował się na połączenie jej z działalnością badawczą. Konsekwencją tej decyzji było podjęcie w 1988 roku pracy jako starszy współpracownik naukowy Katedry Historii ZSRR na Wydziale Historycznym w macierzystej uczelni. Tym samym rozpoczął swoją przygodę z historią jako nauką. Jego pierwszym zadaniem były badania archeologiczne na cmentarzysku Klin-Yar w okolicach Kisłowodzka (rosyjska nazwa w tłumaczeniu na język polski: „Krzywa Dolina”) w zespole kierowanym przez stawropolskiego archeologa Andrieja Bielińskiego. Z czasem Małowiczko został asystentem w tejże Katedrze. Z wielkim zapałem przystąpił do pracy ze studentami. Wygłaszał wykłady, prowadził z zajęcia praktyczne. Na pierwszym roku studiów, w ramach seminarium z historii ZSRR, wyjaśniał studentom dzieje Rosji w okresie feudalnym, a na czwartym roku zgłębiał z nimi historiografię dziejów ZSRR. Studentów zagranicznych Wydziału Historycznego wdrażał do korzystania z nauk pomocniczych historii. Równoległe wykonywał czynności administracyjne – nadzorował starania historyków oraz prace budowlane przy wzniesieniu i oddaniu do użytku nowego budynku edukacyjnego

(obecnie jest to główny gmach Północnokaukaskiego Uniwersytetu Federalnego w Stawropolu).

Drugi etap Jego kariery naukowej rozpoczął się w 1992 roku. Jak Siergiej Małowiczko żartobliwie mawiał: „petersburski okres mojego życia”. To wówczas podjął kierunkowe studia podyplomowe na Wydziale Historycznym Petersburskiego Uniwersytetu Państwowego na Wydziale Historii Rosji, którym kierował znany specjalista w dziedzinie historii dawnej Rusi (historii staroruskiej) prof. Igor Jakowlewicz Frojanow. Pod jego kierunkiem Małowiczko pracował nad swoją rozprawą doktorską³, zatytułowaną *Historiografia krajowa XVIII – początku XX wieku. O powstaniu miast staroruskich*. W grudniu 1995 roku S.I. Małowiczko z powodzeniem obronił pracę na posiedzeniu komisji ds. prac dyplomowych, czyli przed Radą Dysertacyjną Petersburskiego Uniwersytetu Państwowego w specjalności: historiografia, źródła i metody badań historycznych⁴. Oponentami⁵ w trakcie rozprawy doktorskiej byli profesorowie doktorzy nauk historycznych: Anatolij Nikołajewicz Kirpicznikow i Igor Wasyliewicz Dubow. Przedmiotem badań Siergieja Małowiczko były rozważania na temat genezy oraz funkcji miast w dawnej Rusi, a także analiza historiografii w rosyjskiej myśli historycznej XVIII wieku. Po raz pierwszy w historiografii rosyjskiej zastosował On nową technikę metodologiczną, polegającą na wielowarstwowej strukturze materiału. Przeanalizował średniowieczne źródła krajowe i zagraniczne na temat genezy powstania miast ruskich, zestawił je z pracami XVIII-wiecznych historyków rosyjskich. Następnie przeszedł do omówienia

³ W Rosji, podobnie, jak to było w dawnym ZSRR, osoba posiadająca stopień naukowy doktora nazywana jest kandydatem nauk (tu wskazywana jest dyscyplina naukowa, np. kandydat nauk historycznych = ros.: к.н.и.).

⁴ С.И. Маловичко, *Автореферат диссертации по истории на тему: «Отечественная историография XVIII - начала XX вв. О возникновении древнерусских городов»*, Санкт-Петербург 1995, Человек и Наука – библиотека диссертаций по гуманитарным наукам, [online], [dostępny: <http://cheloveknauka.com/otechestvennaya-istoriografiya-xviii-nachala-xx-vv-o-vozniknovenii-drevnerusskih-gorodov#ixzz6zeNp2Pt7>], [dostęp: 4.07.2021].

⁵ „Oficjalny oponent” (odpowiednik recenzenta w Polsce) pracy doktorskiej (w Rosji pracy na stopień kandydata nauk, w tym przypadku nauk historycznych) analizuje rozprawę, streszczenie i publikacje wnioskodawcy. Na tej podstawie przedstawia Radzie Dysertacyjnej pisemną opinię, w której ocenia aktualność wybranego tematu, adekwatność wniosków sformułowanych w rozprawie, ich rzetelność i nowatorstwo, a także stwierdza zgodność przedstawionej pracy z wymogami Regulaminu trybu nadawania stopni naukowych. Z reguły autor rozprawy doktorskiej (tu: kandydackiej) spotyka się z oficjalnym oponentem (przeciwnikiem), przekazuje mu swoją pracę oraz streszczenie (to ostatnie jest drukowane w postaci broszury i udostępniane na stronie biblioteki naukowej zapewniającej swobodny dostęp do rozpraw i bezpłatnego pobierania pełnych abstraktów z zakresu poszczególnych dyscyplin, w tym historii – [online], [dostępny: <http://cheloveknauka.com/>]), a także zapoznaje ze swoimi publikacjami. „Oponent” ma prawo zadawać wnioskodawcy pytania dotyczące rozprawy.

szeroko zakrojonej dyskusji na temat dziejów miast, toczącej się wśród rosyjskich historyków XIX–XX wieku. Rozważania tego problemu znalazły odzwierciedlenie w wielu jego późniejszych pracach, w tym w monografii pt. *Krajowa myśl historyczna XVIII wieku o powstaniu i funkcjonowaniu społeczno-politycznym staroruskiego miasta (od kijowskiego „Synopisa” do „Nestora” A.L. Schlözera)*⁶.

Po zakończeniu studiów doktoranckich (w Rosji studiów na stopień kandydata nauk) w 1995 roku S.I. Małowiczko powrócił do pracy w Stawropolu. Dotychczasowy Państwowy Instytut Pedagogiczny w 1994 roku podniesiono do rangi uczelni pedagogicznej, a w 1996 roku przemianowano na Stawropolski Uniwersytet Państwowy [dalej: SUP]⁷. Praktycznie od 1988 do 2005 roku Siergiej Małowiczko pracował na swoim rodzimym uniwersytecie, przechodząc od stanowiska asystenta Wydziału Historii ZSRR (tzw. okres przedsowiecki) Państwowego Instytutu Pedagogicznego w Stawropolu do profesora Wydziału Historiografii, Studiów Źródłowych i Szczegółowych Dyscyplin Historycznych Stawropolskiego Uniwersytetu Państwowego. W latach 1995–1997 był starszym wykładowcą, a od 1998 roku docentem w nowo utworzonej na uniwersytecie Katedrze Historiografii, Źródłoznawstwa i Nauk Pomocniczych Historii, której kierownikiem była prof. Tatiana Jewgieniewna Pokotiłowa. W tym czasie Małowiczko wykładał „Historiografię ojczystą” (krajową) oraz „Aktualne problemy historiografii narodowej”, ponadto – przedmioty do wyboru dla studentów: „Historia kultury regionu” lub „Historiografia staroruskiego miasta”. We współpracy z Siergiejem Anatoliewiczem Hanem opracował podręcznik *Historia Rosji od czasów starożytnych* dla osób ubiegających się o przyjęcie na studia wyższe⁸,

⁶ С.И. Маловичко, *Отечественная историческая мысль XVIII века о возникновении и ранней социально-политической жизни древнерусского города (от киевского «Синопсиса» до «Нестора» А.Л. Шлөзера)*, Ставрополь 2001.

⁷ Państwowy Instytut Pedagogiczny w Stawropolu w 1994 r. został podniesiony do rangi uczelni pedagogicznej. W 1996 r. Dekretem rządu Federacji Rosyjskiej nr 189 z dnia 28 lutego Stawropolski Uniwersytet Państwowy został utworzony na bazie Stawropolskiego Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego i oddziału Moskiewskiej Państwowej Akademii Prawa w Stawropolu – Severo-Kavkazkiy federal'nyy universitet, Istoriya stanovleniya [Северо-Кавказский федеральный университет], [online], [dostępny: <https://www.ncfu.ru/university/istoriya-universiteta/istoriya-stavnovleniya/>], [dostęp: 4.07.2021]. Od 2012 r. Stawropolski Uniwersytet Państwowy dołączył do Północnokaukaskiego Uniwersytetu Federalnego jako jednostka strukturalna – Приказминистраобразованияинауки РФ № 444 от 28.05.2012], Федеральный портал «Российское образование», [online], [dostępny: <http://www.edu.ru/documents/view/60984/>], [dostęp: 4.07.2021].

⁸ С.И. Маловичко, С.А. Хан, *История России с древнейших времён*, Ставрополь 1998.

a z Aleksiejem Borysowiczem Zamorkinem wyjątkową pomoc edukacyjno-metodologiczną pt. *Historiografia dziejów Rosji od najdawniejszych czasów do 1917 r. Wykłady slajdowe*⁹.

We wrześniu 1999 roku Siergiej Małowiczko rozpoczął studia doktoranckie (habilitacyjne)¹⁰ na Stawropolskim Uniwersytecie Państwowym. Tym samym, lata 1999–2002 minęły Mu na przygotowywaniu rozprawy habilitacyjnej, którą obronił w 2002 roku, uzyskując stopień naukowy „doktora nauk historycznych”¹¹. Rozprawa doktorska (habilitacyjna) nosiła tytuł *Powstanie i życie polityczne staroruskiego miasta w narodowej myśli historycznej XVIII wieku*¹².

Uzyskawszy stopień naukowy doktora (równoznaczny tytułowi doktora habilitowanego), powrócił do wykładania, obejmując stanowisko profesora na Wydziale Historycznym SUP. Pracował tam do 2005 roku. W tym czasie był prodziekanem Wydziału Historycznego do spraw poradnictwa zawodowego i pracy wychowawczej, a także został członkiem Rady Dysertacyjnej Nauk Historycznych SUP. Wówczas przedmiotem szczególnego zainteresowania badawczego S.I. Małowiczko były problemy historii intelektualnej i nowej historii lokalnej. Dzięki Jego osobistemu zaangażowaniu w 2001 roku powstał Stawropolski Oddział Regionalny Rosyjskiego Towarzystwa Historii Intelektualnej, działający przy Stawropolskim Uniwersytecie Państwowym. Siergiej Małowiczko stanął na jego czele. Był to efekt Jego współpracy z prof. Łoriną Pietrowną Repiną – członkiem-korespondentem Rosyjskiej Akademii Nauk. Stawropolski Oddział Towarzystwa Historii Regionalnej to nie tylko organizacja publiczna, ale także ośrodek naukowy, w którym naukowcy zajmujący się problematyką historii intelektualnej

⁹ А.Б. Заморкин, С.И. Маловичко, *Историография истории России с древнейших времен до 1917 г.: Слайд-лекции*, Ставрополь 1998.

¹⁰ Studia doktoranckie są ostatnim etapem szkolnictwa wyższego w Rosji, po którym można uzyskać stanowisko profesora nadzwyczajnego lub profesora. Studia doktoranckie są formą kształcenia podyplomowego mającą na celu kształcenie kandydatów do stopnia doktora nauk (w niektórych krajach zachodnich jest to habilitacja = doktor habilitowany). Jest ona adresowana do przyszłych nauczycieli akademickich oraz wysoko wykwalifikowanej kadry naukowej. Studia doktoranckie nie mogą trwać dłużej niż trzy lata. Doktorant ma opiekuna naukowego, pod okiem którego pisze swoją dysertację.

¹¹ Rosyjski „doktor” jest równoznaczny ze stopniem doktora habilitowanego w Polsce i w wielu krajach europejskich.

¹² С.И. Маловичко, *Возникновение и политическая жизнь древнерусского города в отечественной исторической мысли XVIII в.*, Ставрополь 2002; С.И. Маловичко, автореферат – Ставрополь 2002, disserCat – Научная электронная библиотека диссертаций, [online], [dostępny: <https://www.dissercat.com/content/vozniknovenie-i-politicheskaya-zhizn-drevnerusskogo-goroda-v-otechestvennoistoricheskoi-my>], [dostęp: 4.07.2021].

w Stawropolu współpracują z historykami w całej Rosji i zagranicą (w tym z historykami z Bydgoszczy). Przez wiele lat stawropolski oddział corocznie organizował konferencje naukowe, w tym międzynarodowe, poświęcone interdyscyplinarnym badaniom w dziedzinie historii intelektualnej. Przy ich organizacji Siergiej Małowiczko wykazał się niezwykle dużym talentem organizacyjnym. Przyczynił się również do wydawania periodyku „Almanach Stawropolskiego Towarzystwa Historii Intelektualnej”, w którego redakcji naukowo-wydawniczej zasiadał¹³.

Z inicjatywy i przy aktywnym udziale Siergieja Małowiczko w 2002 roku, w ramach międzyuczelnianego programu naukowo-edukacyjnego zatytułowanego „Historia lokalna: podejścia porównawcze i metody badań”, powstało Regionalne Centrum Badawczo-Edukacyjne „Nowa Historia Lokalna”. Rok później (2003) S.I. Małowiczko wraz z prof. Mariną Pietrowną Mochnaczewą (z Rosyjskiego Państwowego Uniwersytetu Humanistycznego w Moskwie) i prof. Tamarą Aleksandrowną Bułyginą (z SUP) uruchomił portal pod tytułem „Nowa Historia Lokalna”, zrzeszający historyków z Rosji, Ukrainy i Polski zajmujących się tematyką historii lokalnej¹⁴. Profesor Siergiej Małowiczko kierował tym centrum do 2005 roku. Po nim kierownictwo przejęła prof. Bułygina. Ogólnorosyjskie, a z czasem i międzynarodowe konferencje internetowe stały się już tradycją. Na bazie Nowego Centrum Historii Lokalnej Siergiej Małowiczko, wraz z innymi naukowcami z uczelni, zorganizował Internet-konferencje: „Rzeki graniczne i kultura przybrzeżna” (2004), „Miasto i wieś: teoria i praktyka badawcza” (2006), „Nowa historia lokalna: miasto i wieś w przestrzeni wirtualnej i intelektualnej” (2007), „Nowa historia lokalna: czasoprzestrzeń dziejów wsi i miast” (2008), „Życie codzienne mieszczan i mieszkańców wsi” (2010), „Zakres tematyczny nowej historii lokalnej – studium źródłowe teorii poznania: doświadczenia i perspektywy interakcji” (2011) itd. Pokłosiem tych konferencji jest pięć tomów stanowiących zbiory prac naukowych pod wspólnym tytułem „Nowa historia lokalna”, których współredaktorem był Profesor S.I. Małowiczko¹⁵.

¹³ Ставропольский альманах Российского общества интеллектуальной истории, [online], [dostępny: <https://istina.msu.ru/collections/8874593/>], [dostęp: 4.07.2021].

¹⁴ Новая локальная история, [online], [dostępny: <http://www.newlocalhistory.com>], [dostęp: 4.07.2021]. Członkiem Rady Programowej jest m.in. dr hab. Teresa Maresz, prof. UKW w Bydgoszczy.

¹⁵ Новая локальная история, вып. 1–4, Ставрополь – Москва 2003–2009; Новая локальная история: по следам Интернет-конференций 2007–2014, Ставрополь 2014.

W następstwie opisanych powyżej przedsięwzięć na uniwersytecie w Stawropolu zaczęła rozwijać się „nowa historia lokalna”, jako jeden z wielu obszarów badawczych w zakresie historii regionalnej. Jej celem, w przeciwieństwie do społeczno-kulturowych konstrukcji historiografii uniwersalnej, jest pojmowanie społeczności lokalnych jako podmiotów procesu historycznego. Profesor Siergiej Małowiczko w swoich publikacjach, powstałych w czasie Jego pracy na uniwersytecie w Stawropolu, pokazał, że przedmiotem nowej historii lokalnej są społeczne aspekty różnych przejawów bytności człowieka w ujęciu historycznym. Jego zdaniem ważnym aspektem zgłębiania historii lokalnej jest badanie „historii od podstaw” oraz interdyscyplinarność. Badanie społeczności lokalnej powinno odbywać się poprzez analizę losów pojedynczych osób (wybitnych jednostek) i ich roli w społeczeństwie, a także ogólnie przyjętych stereotypów na temat ich zachowań w kontekście społeczno-kulturowym, codziennym, przyrodniczo-geograficznym i geopolitycznym. Z jednej strony interesowały Go zagadnienia związane z metodologią badań i teorią procesu historycznego, a z drugiej – ludzie i ich życie codzienne w przeszłości, etnokulturowe oblicze narodów, historyczna i kulturowa interakcja Eurazji. W obszarze badań Profesora Małowiczko szczególne miejsce zajmowały dzieje Kaukazu Północnego. Zgłębiając temat, zawsze starał się powiązać go z historią lokalną. Powstało wiele prac Jego autorstwa na temat historii intelektualnej, historii miast i wsi, historii życia codziennego. Badacz dokonywał studium porównawczego źródeł dotyczących historii lokalnej, *oral history*, zajmował się biografistyką. Tuż przed wyjazdem ze Stawropola, razem z Mariną Jewgieniewną Kolesnikową, Tatianą Jewgieniewną Pokoitiłową, Dmitrijem Jakowlewiczem Samokwasowem i innymi, przygotował do druku pomoc dydaktyczną rekomendowaną dla studentów szkół wyższych studiujących historię, w której zebrano sylwetki rosyjskich historyków pt. *Historycy krajowi: działalność naukowa i pedagogiczna*¹⁶. Siergiej Małowiczko dołożył wszelkich starań, żeby pamięć o nich nie zaginęła. Po latach (w 2020 roku) naukowcy ze Stawropola odwdzięczyli mu się tym samym, publikując o Nim artykuł i zbierając dotychczasowy dorobek naukowy w Jego 60. urodziny¹⁷.

¹⁶ С.И. Маловичко и др., *Отечественные историки: научная и педагогическая деятельность: Учебное пособие*, ч. 1, Ставрополь 2006.

¹⁷ М.Е. Колесникова, И.В. Кручков, *История как призвание... к библю профессора С.И. Маловичко; Сергей Иванович Маловичко: Библиографический указатель. Предварительный список*, сост. М.Е. Колесникова, И.В. Кручков, П.Г. Немашкалов, А.В. Танцева, Ставрополь 2020.

W 2005 roku rozpoczął się „okres moskiewski” w życiu i działalności naukowej Profesora Siergieja Małowiczko. Na zaproszenie rektora Rosyjskiego Państwowego Uniwersytetu Rolniczego – Moskiewskiej Akademii Rolniczej im. K.A. Timiriaziewa Siergiej Małowiczko wraz z żoną – prof. Liubow Wasiliewną (cenionym rosyjskim ornitologiem), osiadł w Moskwie. We wspomnianej uczelni w latach 2006–2012 był kierownikiem Katedry Historii i Kulturologii. Jednocześnie współpracował z moskiewskimi uniwersytetami i ośrodkami badawczymi. W Katedrze Źródłoznawstwa i Nauk Pomocniczych Historii w Instytucie Historyczno-Archiwistycznym oraz w Katedrze Teorii i Historii Wiedzy Humanistycznej Instytutu Filologiczno-Historycznego (oba instytuty Rosyjskiego Państwowego Uniwersytetu Humanistycznego w Moskwie) wygłaszał wykłady i prowadził seminaria dyplomowe praktycznie do końca życia. Wśród wielu zajęć było na przykład konwersatorium z geografii historycznej, a także wykłady: „Interdyscyplinarne podejścia we współczesnej nauce historycznej”, „Aktualne problemy badań historycznych” oraz „Pamięć i historia w świadomości społecznej i kulturze intelektualnej Rosji”.

W Moskwie zakres zainteresowań naukowych S.I. Małowiczko poszerzył się o tematykę związaną z teoretycznymi problemami nauk historycznych. Lista opublikowanych prac naukowych Profesora S.I. Małowiczko zawiera ponad 250 tytułów. Wśród nich są monografie, prace współautorskie i artykuły poświęcone różnym problemom historii wiedzy historycznej, teorii oraz metodologii nauk historycznych. Obszar zainteresowań naukowych Profesora Małowiczko obejmował tematykę z zakresu historii lokalnej¹⁸ i regionalizmu¹⁹, konkretnych miast, jak np.

¹⁸ С.И. Маловичко, *След аульной культуры в истрическом сознании гимназиста*, w: *Новая локальная истрия*, вып. 4, Ставрополь – Москва 2009, s. 216–234; С.И. Маловичко, М.Ф. Румянцева, *История локуса в классической, неклассической и постнеклассической моделях исторической науки*, Статья первая, w: *Региональна історія України*, вип. 6, ред. В. Смолій, Київ 2012, s. 9–22; іidem, *История локуса в классической, неклассической и постнеклассической моделях исторической науки*, Статья вторая, w: *Региональна історія України*, вип. 7, ред. В. Смолій, Київ 2013, s. 39–54; іidem, *Проблема пограничья в предметном поле новой локальной истории*, w: *Dobre i zle sąsiedztwa. Historia kluczem do zrozumienia współczesnych relacji międzysąsiedzkich*, ред. Т. Maresz, К. Grysińska-Jarmuła, Bydgoszcz 2016, s. 306–315; С.И. Маловичко, *Трансформация локальной практики конструирования прошлого в культурном пограничье Русской империи*, w: *Власть и общество в России XIX–XX веков: провинциальный аспект*, Орехово-Зуево 2012, s. 7–15.

¹⁹ С.И. Маловичко, *Тип исторического знания в провинциальном историописании и историческом краеведении*, «Ставропольский альманах Российского общества интеллектуальной истории», вып. 7, Ставрополь 2005, s. 5–27; С.И. Маловичко, М.Ф. Румянцева, *Краеведение: дисциплина исторической науки vs форма общественного сознания*, w: *Краеведение как феномен провинциальной культуры*, ред. П.П. Вибе и др., Омск 2011, s. 32–38; іidem, *Терминологические проблемы изучения истории локуса*, w: *Региональная история, историческое краеведение в предметных полях современного знания*, ред. А.Е. Загребин, О.М. Мельникова, Ижевск 2012, s. 3–10.

Pskowa²⁰, a przede wszystkim Kaukazu²¹. Wiele jego artykułów dotyczyło historii poznania²², źródłoznawstwa²³, historiografii²⁴ oraz nauczania dziejów Rosji²⁵. Jedną z jego ostatnich prac była monografia zbiorowa *Przeszłość dla terażniejszości: historia-pamięć i narracje tożsamości*

²⁰ С.И. Маловичко, А.В. Рябцев, *Время происхождения города Пскова в российском историописании XVIII века*, «Преподаватель XXI век» 2016, № 3, s. 238–248.

²¹ М.Е. Колесникова, С.И. Маловичко, *Историческое знание в межкультурном пространстве Северного Кавказа XIX – начала XX в.: устные и письменные практики конструирования прошлого*, ч. 1, «Гуманитарные и юридические исследования», 2017, № 1, s. 80–91; *idem*, *Историческое знание в межкультурном пространстве Северного Кавказа XIX – начала XX в.: начало научного изучения региона*, ч. 2, «Гуманитарные и юридические исследования», 2017, № 3, s. 39–50; С.И. Маловичко, *Встреча традиционной и линейной темпоральностей в пространстве исторического знания Северного Кавказа XIX – начала XX века*, w: *Dobre i złe sąsiedztwa. Od konfliktu do współistnienia i współpracy*, t. 2: *Sąsiedzi w historiografii, edukacji i kulturze*, Bydgoszcz 2017, s. 63–73; *idem*, *Конфликт традиционной местной и европейской практик исторического знания на Северном Кавказе XIX–XX века*, w: *Публичная история. События. Память*, ред. Р. Михнева и др., София 2017, s. 104–118.

²² С.И. Маловичко, М.Ф. Румянцева, *Социально-ориентированная история в актуальном интеллектуальном пространстве: приглашение к дискуссии, w: Историческое познание и историографическая ситуация на рубеже XX–XXI вв.*, ред. О.В. Воробьева, З.А. Чеканцева, Москва 2012, s. 274–290; С.И. Маловичко, *Этический поворот в изучении истории истории, Харківський історіографічний збірник*, ред. С.И. Посохов, Харків 2012, № 11, s. 53–66; *idem*, *К проблеме перехода от традиционной темпоральности к линейной: историческое сочинение гимназиста-горца*, w: *Диалог со временем: Миропонимание человека в переходные эпохи*, ред. В.В. Кутявин и др., Самара 2012, s. 21–39; С.И. Маловичко, М.Ф. Румянцева, *История как строгая наука vs социально ориентированное историописание*, Москва 2013; вып. 2 – Орехово-Зуево 2013.

²³ С.И. Маловичко, *Феноменологическая парадигма источниковедения в изучении историографических практик*, „ImaginesMundi” Альманах исследований всеобщей истории XVI–XX вв., Екатеринбург 2012, s. 119–121; *idem*, *Источниковедение историографии с точки зрения Научно-педагогической школы источниковедения, w: Историческая наука и образование в России и на Западе: судьба историков и научных школ*, ред. Л.П. Репина, Москва 2012, s. 114–117; Маловичко, М.Ф. Румянцева, *Источниковедение историографии как предметное поле интеллектуальной истории*, w: *Мир историка: историографический сборник*, ред. В.П. Корзун и др., вып. 11, Омск 2017, s. 77–99; *idem*, *Монография и очерк: опыт сравнительного источниковедческого анализа историографических источников*, w: *Профессия – историк (к юбилею Л.П. Репиной)*, ред. О.В. Воробьева, Москва 2017, s. 337–354; С.И. Маловичко, *Традиции истории национального историописания в российской историографической практике*, w: *Профессиональная историография и историческая память. Опыт пересечения и взаимодействия в сравнительно-исторической перспективе*, ред. О.В. Воробьева, О.Б. Леонтьева, Москва 2017, s. 106–122.

²⁴ С.И. Маловичко, *Национально-государственный нарратив как вид социально ориентированного историописания*, «Вестник Санкт-Петербургского университета», серия «История», 2015, № 4, s. 126–136; *idem*, *Национально-государственный нарратив в структуре национальной истории долгого Десятилетия XIX века*, «Диалог со временем», 2016, вып. 54, s. 89–100; А.Ф. Байтерякова, С.И. Маловичко, *Трансформация национальной истории во второй половине XVIII – первой трети XIX века*, «Гуманитарные и юридические исследования», 2016, № 2, s. 23–31; С.И. Маловичко, М.Ф. Румянцева, *Историческое знание рубежа XX–XXI вв.: фрагментация против ренарративизации*, *Электронный научно-образовательный журнал «История»*, 2016, вып. 10, *Источниковедение.ru*, [online], [dostępny: <http://history.jes.su/s207987840001772-8-1>], [dostęp: 15.07.2021]; *idem*, *Социальный ориентированное историописание и историческая наука: конфликт – сотрудничество – розрыв*, w: *Dobre i złe sąsiedztwa. Obce – nasze – inne*, t. 2: *Sąsiedzi w historiografii, edukacji i kulturze*, ред. T. Maresz, K. Grysińska-Jarmuła, Bydgoszcz 2018, s. 14–28.

²⁵ С.И. Маловичко, В.Ф. Марухин, *Учебная книга по русской истории в системе презентации национально-государственной истории российской империи конца XVIII – 40 гг. XIX века*, ч. 2, «Преподаватель XXI век», 2017, s. 298–315; *idem*, *Историческая наука и учебники по русской истории в первой половине XIX в.*, w: *Хорошие и плохие соседи. Практики межкультурной коммуникаций*, ред. С.И. Маловичко, М.А. Горшкова и др., Орехово-Зуево 2019, s. 258–274.

*narodowej*²⁶. Monografia ta jest poświęcona relacjom zachodzącym między historią, pamięcią i tożsamością. Jej autorzy, w tym i S.I. Małowiczko, przedstawili wyniki swych badań skoncentrowanych na analizie porównawczej procesów i mechanizmów konstruowania narodowej i państwowej tożsamości.

Profesor Małowiczko napisał kilka podręczników dla studentów i historyków zajmujących się źródłoznawstwem, historiografią i dziejami poznania historycznego. Wśród nich są podręczniki: *Historia myśli społecznej w Rosji* (2012) w dwóch częściach, *Historia intelektualna Rosji* (2018) itd.²⁷. W 2015 roku wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Moskwie opublikowało podręcznik *Źródłoznawstwo*, którego Małowiczko był jednym ze współautorów²⁸. W podręczniku tym omówiono funkcję źródłoznawstwa w ramach dziedziny historii, jako metody poznania historycznego oraz narzędzia badań historycznych. Autorzy podręcznika ukazali wieloaspektowość badań źródłowych w kontekście paradygmatów teoretyczno-metodologicznych, edukacji oraz praktyki badań historycznych.

Od 2012 roku (aż po kres swego życia) wykładał na Państwowym Uniwersytecie Humanistyczno-Technologicznym w obwodzie moskiewskim w Oriechowie-Zujewie²⁹. Jednocześnie nadal współpracował ze wspomnianymi wyżej uczelniami. W latach 2013–2018, jako profesor wizytujący, prowadził wykłady w ramach kursu „Kaukaz Północny w przestrzeni intelektualnej Rosji w XIX – początku XX wieku” dla doktorantów Instytutu Humanistycznego Północnokaukaskiego Uniwersytetu Federalnego³⁰.

W latach 2011–2018 był ekspertem Krajowej Agencji Akredytacyjnej w dziedzinie edukacji. Był członkiem Zarządu Rosyjskiego Towarzy-

²⁶ А.Г. Васильев, В.В. Высокова, О.В. Заиченко, И.Н. Ионов, М.В. Кирчанов, С.И. Маловичко, Л.П. Репина, А.А. Щелчков, *Прошлое для настоящего: История-память и нарративы национальной идентичности*, Москва 2020.

²⁷ С.И. Маловичко, Е.В. Шумакова, *История общественной мысли в России: учебное пособие*, ч. 1, Москва 2012; С.И. Маловичко, О.Г. Некрасов, *История общественной мысли в России: учебное пособие*, ч. 2, Москва 2012; С.И. Маловичко, *История общественной мысли в России: курс лекций: Учебное пособие*, Москва 2016; С.И. Маловичко, А.А. Мухутдинов, С.И. Реснянский, *Интеллектуальная история России: курс лекций*, Москва 2018.

²⁸ И.Н. Данилевский, Д.А. Добровольский, Р.Б. Казаков, С.И. Маловичко, М.Ф. Румянцева и др., *Источниковедение: учебное пособие*, Москва 2015.

²⁹ Государственный гуманитарно-технологический университет, Ведущие преподаватели, [online], [dostępny: https://www.ggtu.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=5743:2017-07-10-12-38-19&catid=4:2009-12-22-12-27-38], [dostęp: 15.07.2021].

³⁰ М.Е. Колесникова, С.И. Маловичко, А.В. Танцева, *Северный Кавказ в интеллектуальном пространстве России в XIX – начале XX века: курс лекций*, Ставрополь 2018.

stwa Historii Intelktualnej, kierownikiem Centrum Naukowo-Edukacyjnego „Nowa Historia Lokalna”, zasiadał w radzie redakcyjnej portalu New Local History («Новаялокальнаяистория» – Stawropol: www.newlocalhistory.com). Był członkiem rad redakcyjnych kilku czasopism naukowych, w tym m.in.: „Dialogue with Time” («Диалогсовременем» – Moskwa), „Teacher XXI Century” («Преподаватель XXI век» – Moskwa), „Humanistyczne i prawnicze badania” («Гуманитарные юридическиеисследования» – Stawropol), „Tabularium Historiae” (Bydgoszcz) itd.

Profesor Siergiej Małowiczko był znakomitym wykładowcą, doskonałym erudytą, ciągle i skutecznie poszukiwał czegoś nowego i niestandardowego. Wykazywał się odwagą w dążeniu do celu – zarówno w pracy, jak i w relacjach z kolegami czy w komunikacji ze studentami. Był oddanym przyjacielem. Wszyscy doceniali Jego nie tylko wysokie kwalifikacje zawodowe, ale także nieustanną dbałość o kontakty międzyludzkie, życzliwość i skromność. Dzięki swojemu talentowi, ciężkiej pracy, wszechstronnym zainteresowaniom i wyjątkowym cechom charakteru Profesor Siergiej Małowiczko cieszył się zasłużonym uznaniem w kręgach naukowych w Rosji i za granicą. To dzięki jego inicjatywie została podpisana umowa i zawiązała się współpraca między Państwowym Uniwersytetem Humanistyczno-Technologicznym w Oriechowie-Zujewie a Uniwersytetem Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.

Mało kto wiedział o jego pasji podróżowania. Co roku z żoną Liubow Wasiliewną wyprawiał się w dalekie zakątki Rosji. Razem przemierzili wzdłuż i wszerz prawie całą europejską jak i azjatycką część Rosji. Jego przyjaciele (do których zalicza się autorka tego tekstu) niejednokrotnie mogli podziwiać profesjonalne fotografie autorstwa Siergieja Małowiczko, pokazujące piękno gór, jezior, ale i zabytków od Kaukazu aż po Władywostok. Razem z żoną, towarzyszką Jego podróży, w ubiegłym roku (pomimo pandemii COVID-19) odbył rejs parowcem po Jeniseju, podziwiając syberyjską przyrodę. Drugą pasją Profesora Małowiczko było fotografowanie. Gdziekolwiek był, czy to na konferencji (w tym również w Bydgoszczy), czy z wykładami w zaprzyjaźnionych uczelniach (np. w Stawropolu, Witebsku, Petersburgu czy Niżnym Nowogrodzie), z przyjemnością i wielkim pietyzmem wykonywał artystyczne zdjęcia, których nie powstydziliby się niejeden artysta-fotograf.

Siergiej Iwanowicz Małowiczko miał jeszcze wiele planów – przygotowywał kolejną monografię, wspólnie planowaliśmy kolejną edycję międzynarodowej konferencji „Dobre i złe sąsiedztwa”, która miała odbyć się w Bydgoszczy... W pełni sił twórczych 20 kwietnia 2021 roku zmarł wybitny rosyjski naukowiec. Mógł żyć, zrobić o wiele więcej dla Nauki historycznej, ale zabrał go nieprzewidywalny i okrutny COVID-19. Profesor Siergiej Małowiczko został pochowany na wiejskim cmentarzu we wsi Pticze w rejonie Stawropola (*Птичье Изобильненского района Ставропольского края*). Jak stwierdził stawropolski archeolog prof. Andriej Bieliński (pod którego okiem Małowiczko stawiał swoje pierwsze kroki na polu badawczym w 1988 roku), jest to dawny kurhan (kopiec pogrzebowy, mogiła w kształcie kopca³¹), u podnóża którego spoczął nasz Uczony – Profesor Siergiej Iwanowicz Małowiczko.

Środowisko akademickie Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, a w szczególności Wydziału Historycznego, z głębokim smutkiem przyjęło informację o nagłej i przedwczesnej śmierci Profesora Siergieja Małowiczko. Odszedł na wieczną wartość twórcy i organizatora Nauki, ceniony nauczyciel akademicki, człowiek o wielkim sercu. Miał wśród nas oddanych przyjaciół. Zwłaszcza pracownicy Wydziału Historycznego UKW od wielu lat podejmowali razem z Profesorem S.I. Małowiczko szereg wspólnych przedsięwzięć, które przyniosły owoce na niwie Nauki, ale też i w działalności edukacyjnej wśród studentów w Polsce i w Rosji. Straciliśmy w Profesorze przyjaciela, kolegę, człowieka, który swoim zaangażowaniem wnosił istotny wkład w kreowanie oblicza działalności naukowej środowiska bydgoskich historyków, organizatora naszego wspólnego, wieloletniego przedsięwzięcia naukowego „Dobre i złe sąsiedztwa”, członka Rady Programowej „Tabularii Historiae”. Żywo pozostają w naszej pamięci spotkania i konferencje zarówno w Bydgoszczy, jak i w Oriechowie-Zujewie. Trwałym śladem tej współpracy, wkładu, zaangażowania Profesora Siergieja Małowiczko są i pozostaną tomy publikacji pokonferencyjnych. Niewątpliwie będzie nam brakowało Jego życzliwości, uśmiechu i ciepłego głosu. Był

³¹ B. Sudnik-Wójcikowska, I.I. Moysiyenko (z udziałem I. Dembicz, H. Galery, A. Rowińskiej i M. Zachwatowicz), *Kurhany na „Dzikich Polach” – dziedzictwo kultury i ostoja ukraińskiego stepu*, Warszawa 2012, s. 19–26.

On wielkim człowiekiem, niezwykle zasłużonym dla Nauki. Odszedł Profesor... Odszedł wielki Człowiek... Odszedł Przyjaciel... Zawsze uśmiechnięty, miał wielu Przyjaciół w Rosji i w Polsce... Zawsze odpowiadał na maile, życzenia, telefony... Teraz Jego telefon milczy...